

В.В. Ярова, канд. екон. наук, докторант

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Підвищення інтересу до наукових і прикладних аспектів соціальної відповідальності стало результатом на виникнення гострих соціальних і економічних проблем в аграрному секторі. На сьогоднішній день перспективним стає підхід, за допомогою якого можна встановити взаємозв'язок між соціально відповідальною поведінкою підприємства і його фінансовими результатами. З такої точки зору дослідження із соціальної відповідальності умовно ділять на ряд категорій за методами їх проведення: дискусійні, теоретичні, статистичні, економетричні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних і вітчизняних досліджень питань залежності політики соціальної відповідальності і показників ефективності діяльності підприємств порівняно можна назвати наукові роботи Г.С. Беккера, Ш.М. Валітова, Д.В. Верби, О.А. Грішнової, С. Джакомо, А.С. Ігошиної, Т. Кір'ян, М.Ф. Кропивка, С. Мізобата, П. Теплухіна, Т.В. Чубарової, Л. Хелліген, Д. Уіллера та ін.

Більшість публікацій із проблем соціально орієнтованого бізнесу присвячені дискусійному типу, мають фрагментарний, якісний характер і обмежуються вивченням історичних аспектів становлення, вивченням західного досвіду і можливостей перенесення його на вітчизняний ринок. Однозначні висновки доки не отримані. В одних роботах доводиться позитивна залежність між соціально орієнтованим бізнесом і результатами роботи. Інші роботи констатують відсутність подібної залежності.

Мета статті – провести аналіз інформаційно-статистичної бази для виконання досліджень по соціальній відповідальності аграрних підприємств, запропонувати методику економіко-статистичного аналізу соціально відповідальної поведінки сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. У 1992 р. за поширення економічного аналізу на ті області діяльності, які досі входили в сферу компетенції соціальних наук, нобелівським лауреатом став Г.С. Беккер (США). Вченим були наведені економічні докази того, що корпорації, як агенти ринкових відносин, максимізують об'єктивну функцію корисності й

добробуту не тільки при укладанні угод, але й при формуванні етичних норм спілкування й поведження людей, їхніх традицій і звичок як неформальних соціальних інститутів [1].

Як зазначав Роберт Е. Вуд, нелегко виміряти кількісно або інтерпретувати економічно витрати і вигоди для суспільства, що викликані соціальною відповідальністю бізнесу [3]. Дослідження ускладнюється відсутністю достатньої інформації. У річній статистичній звітності «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (ф. № 50 с-г) від 2006 р. не містяться показники затрат праці в людино-годинах. У звітах з праці (ф. №1-ПВ) показується кількість працівників і затрати праці, але, як і вся основна статистична інформація, вона містить гриф конфіденційності. Форми звіту з праці не поширюються на всіх юридичних осіб, залежать від кількості працюючих на підприємстві.

Нами зроблено спробу економетрично довести або заперечити існування взаємозалежності соціально орієнтації і показниками ефективності діяльності господарств. Емпірична база дослідження була сформована з використанням бази даних статистичної звітності «Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств» (ф.№50 с-г), «Звіт з праці» (ф.№1-ПВ квартальна) по 106 господарствах Харківської області. В рамках дослідження висувуються такі гіпотези: між рівнем вкладень в реалізацію політики соціальної відповідальності і ефективністю сільськогосподарських підприємств існує взаємозалежність; залежність між рівнем вкладень в реалізацію політики соціальної відповідальності і ефективністю сільськогосподарських підприємств має позитивний характер.

У якості залежної змінної, що відображає ефективність діяльності нами було обрано рівень рентабельності продаж (y , %). Було досліджено близько десяти показників-чинників сфери зайнятості і рівня соціального забезпечення працівників підприємств. В результаті виявлення «ефекту деградації» коефіцієнтів регресії була відібрана оптимальна кількість з усього кола факторних ознак, що зробило коефіцієнти регресії більш стійкими (табл. 1).

В результаті проведення економетричного аналізу були отримані числові характеристики моделі залежності соціальних вкладень і рентабельності господарств Харківської області:

$$y_{x_1 \dots x_n} = -2.62 - 0.041x_1 + 0.223x_2 - 0.032x_3 + 11.518x_4 + 0.622x_5$$

1. Характеристика незалежних змінних

Змінна	Опис
x_1	показник концентрації виробництва – середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб
x_2	показник диверсифікації зайнятості – питома вага працівників, зайнятих на виробництві продукції галузі рослинництва, %
x_3	річна сума витрат на утримання робочої сили, що не входять до складу фонду оплати праці, в розрахунку на 1 працівника, грн..
x_4	питома вага витрат, що входять до складу фонду оплати праці, у вартості робочої сили, %
x_5	частка витрат на оплату праці у витратах на виробництво продукції, %

Аналіз побудованої економетричної моделі адекватність проводився за критеріями, наведеними у табл. 2.

Фактична величина середньої помилки апроксимації 4,74 % не перевищує рекомендованого значення 10-12 %, що свідчить про відповідність побудованої моделі рентабельності реалізації фактичним даним. F -тест також підтверджує достовірність побудованої моделі на рівні значущості 0,95. Проте t -статистика не підтвердила статистичну значимість деяких коефіцієнтів на зазначеному рівні достовірності, що може бути пояснено низькою інформаційною прозорістю і ефективністю вітчизняного аграрного ринку.

Сукупний коефіцієнт кореляції становить $R = 0.505$ і свідчить про наявність середнього за ступенем лінійного зв'язку між ефективністю сільськогосподарського виробництва і показниками соціального розвитку. Множинний коефіцієнт детермінації становить $R^2 = 0,256$ – варіація рентабельності господарств Харківської області на 25,6 % зумовлена впливом факторів, включених в економетричну модель. На долю не врахованих в дослідженні факторів припадає 74,4 %.

Отримані показники підтвердили висунуту гіпотезу і довели існування залежності між досліджуваними показниками. Проте значення коефіцієнтів регресії досліджуваних змінних не повністю підтверджують другу гіпотезу щодо прямого зв'язку між показниками. Взаємозалежність між питомою вагою працівників, зайнятих на виробництві продукції рослинництва ($a_2 = 0.223$), часткою витрат, що входять до складу фонду оплати праці ($a_4 = 11.518$), у вартості робочої сили, долею витрат на оплату праці у собівартості продукції ($a_5 = 0.622$) і рентабельністю реалізації пряма.

2. Перевірка статистичної значимості коефіцієнтів регресії і якості моделі на адекватність

Показник	Незалежні змінні				
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
β -коефіцієнти	-0,1410	0,1891	-0,9516	1,1111	0,2171
Коефіцієнти регресії	-0,041	0,223	-0,032	11,518	0,622
t -критерій ($t_{0,05} = 1,9799$)	1,3878	1,8524	2,5266	2,9595	2,3660
Парні коефіцієнти кореляції	-0,2410	0,2891	0,1728	0,2525	0,2358
Частка кожного фактора, %	1,5	2,4	7,2	12,4	2,2
Сукупний коефіцієнт детермінації, R^2 , %	25,6				
Середня помилка апроксимації, $\bar{\varepsilon}$ (10–12%)	4,74				
F -критерій ($F_{5,199} = 4,5971$)	6,8815				
Сукупний коефіцієнт кореляції, R	0,5050				

Джерело: власні аналітичні розрахунки

Взаємозалежність між концентрацією сільськогосподарського виробництва і річною сумою соціальних витрат на утримання робочої сили, що не входять до фонду оплати праці, в розрахунку на одного працівника є оберненою, про що свідчать від'ємні значення коефіцієнтів регресії $a_1 = -0.041$ та $a_3 = -0.032$. Аграрні роботодавці практично не відшкодовують витрат на оплату житла працівників, соціальне забезпечення, професійне навчання, підвищення кваліфікації, на інші соціальні потреби. Даний результат має бути вивчений у розрізі додаткового дослідження за окремими програмами вкладень в персонал.

Розкладання загального обсягу варіації рентабельності продаж на окремі фактори за допомогою β -коефіцієнтів і коефіцієнтів парної кореляції показало, що найбільш суттєвими чинниками щодо впливу на показник ефективності є питома вага соціальних витрат, що входять до складу фонду оплати праці у вартості робочої сили, і вартість витрат, що не входять до фонду оплати праці за рік на 1 особу. На долю цих факторів припадає, відповідно, 12,4 % і 7,2 % загальної варіації залежної змінної (25,6 %).

Висновки. Політика соціальної відповідальності з точки зору інструментального підходу має все більше значення і може знайти застосування у практиці аграрних підприємств як елемент стратегічного управління, що сприятиме у досягненні основних цілей і покращанню позицій на ринку.

Модель рентабельності сільськогосподарських підприємств за F -критерієм Фішера адекватна, але частина коефіцієнтів не є значимою. Дане дослідження не носить абсолютний характер. Модель є придатною для прийняття деяких рішень, але не для прогнозів.

Складність однозначних висновків про залежність між політикою реалізації соціальної відповідальності і результатами діяльності пояснюється початковою стадією її спрямованої реалізації аграрними підприємствами, наявністю невеликої кількості підприємств, що дійсно реалізують політику соціальної відповідальності.

Бібліографічний список: 1. Валитов Ш.М. Взаимодействие власти и бизнеса: сущность, новые формы и тенденции, социальная ответственность / Ш.М. Валитов, В.А. Мальгин; Федеральное агентство по образованию, Казанский гос. финансово-экон. ин-т. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. – 207 с. 2. Игошина А.С. Политика корпоративной социальной ответственности и инвестиционная привлекательность компании [Текст] / А.С. Игошина // Экономика, управление, финансы: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Пермь, июнь 2011 г.) / под общ. ред. Г.Д. Ахметовой. – Пермь: Меркурий, 2011. – С. 40-44. 3. Мескон М. Социальная ответственность и этика / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури // Электронный ресурс. – Режим доступа: http://tourlib.net/books_men/meskon05.htm.

Яровая В.В. Методологические аспекты количественной оценки социальной ответственности аграрных предприятий. Отечественных исследований вопросов взаимосвязи политики социальной ответственности и эффективности аграрных предприятий недостаточно. В настоящее время перспективным становится инструментальный подход к изучению социальной ответственности аграрных предприятий как элемента стратегического управления. В рамках исследования проведен эконометрический анализ взаимосвязи между социально ответственным поведением и различными показателями деятельности сельскохозяйственных предприятий средствами корреляционно-регрессионного анализа.

Yarovaya V. Methodological Aspects of the Quantitative Evaluation of Social Responsibility of Agricultural Enterprises. It is not enough to have domestic researches of the questions of social responsibility policy and agricultural enterprises. The instrumental approach to the study of agricultural enterprises social responsibility as an element of strategic management becomes perspective nowadays. Econometric analysis of interaction between social responsible behavior and various indices of agricultural enterprises activity by means of correlation and regressive analysis was made within the investigation.

